HIRSCHHAUSEN, Jacob Johann Anton, sünd. 31. III 1773 Jõelähtmes. Vaeslapseks jäänud H.-i võttis Tallinna bürgermeister Wilh. Chr. Huek a. 1782 enese juurde kasvatada. H. õppis Jeena ülikoolis usuteadust aa. 1791—94. Pärast ülikooli lõpetamist pidas H. kodu-kooliõpetaja ametit kuni a. 1803, mil ta valiti Jõelähtme pastoriks. A. 1809 asus H. pastoriks Kuusalusse; oli aa. 1809—37 Eestimaa provintsiaalkonsistooriumi assessor; suri 29. V 1837. — H. võttis tegelikult osa eesti keelt ja grammatikat puudutavaist küsimusist. Ta kirjutas terve rea artikleid keeleliste küsimuste kohta, milledest mainitagu »Ausführl. Anzeige u. Beurtheilung der Schrift: Beitr. zur ehstn. Orthogr. von O. W. Masing« (Reval, 1827); »Ueber einige Vorschläge zur Verbesserung d. ehstn. Orthogr.« (Rosenpl. Beitr. XIII). Neis kirjutistes osutub ta O. W. Masingi vastaseks. H. asub igasuguste keeleuuendus-katsete puhul alalhoidlikul seisukohal; ta on nõus ainult siis üldiselt tarvitamisel olevat ja kaua kestnud keelt uuendama, kui see on tarvitamiseks ebakõlvuline. Sellest alalhoidlikust seisukohast hoolimata on H. nõus Masingiga, et märkida siiamaani tarvitusel olematut häälikut õ ja peenendust. Peale keeleliste küsimuste teotses H. veel vaimuliku kirjanduse soetamisega. Nii ilmus temalt a. 1823 »Jutlusse Ramat«.

Recke-Napiersky II; Beise, I; Paucker, Geistl. 118, 125. *A. R.*

HJÄRNE (Hiärn), Thomas, ajaloolane, sünd. Skoritsa klk. Ingeris a. 1638 kirikuõpet. Erlandus Jonae H. ja Barbara, sünd. Dobbin, pojana. A. 1655 hakkas H. ühes oma vennaga, hiljemini loodusteadlasena ja arstina tuntud Urban H.-ga õppima Tartu ülikoolis, kuid pidi 1656. a. sõja tõttu katkestama oma õpingud, mis jäidki lõpetamata. H. tuli Tallinna, kus ta tutvus Tallinna kindralkub. Bengt Horniga, ja teenis mõne aja Tallinnas. Aa. 1663—67 mainitakse teda kuningliku lossikohtu liikmena Tallinnas; siiski pole ta nimetatud aa. vahetpidamata selles ametis olnud, sest teame, et ta 1664. a. viibis Rootsis ja elab paruness Ingeborg Horni juures Edshammaris. Nähtavasti sesse aega peame paigutama H. katsed teenistusse astuda kammerkolleegiumi ning kommertskolleegiumi Stokholmis. Lühikest aega on H. a. 1666 olnud maakorraldusametnik (landsfiskal) Ingeris ja a. 1668 on ta tolliülema W. Drakenhjelmi abiks Tallinnas. Füüsiline viga — ta oli kurt — takistas teda ametnikuna teotsemast, ning Drakenhjelmi kaudu sai ta veebr. 1669 Virtsu mõisa inspektoriks Läänemaal ja oli selle järel mõne aja ka Saaremaa rüütelkonna sekretäriks. Nagu ta kirjadest selgub, oli ta soovinud, et tema jaoks Liivi-, Eesti- ja Ingerimaa antikvaari koht asutataks, ja vastava palvega M. G. de la Gardie'le esinenud. Plaan ei teostunud. — Võimalik, et H. alles Virtsu asumise järel on hakanud koguma vanu ajalool. dokumente ja valmistama jooniseid vanadest mälestusmärkidest. Nähtavasti on Bengt Horn teda sellele tööle õhutanud ja talle ajaloolist kirjandust hankinud. Nii on tekkinud H. töö »Ehst-, Lyf- und Lettlaendische Geschichte«, mille koostamiseks H. uurimisreisi Rootsi ette võttis. Töö, mis valmis vähe aega enne H. surma, on suuremalt osalt kompilatsioon, kuid sisaldab siiski hulga varemini tundmata teateid ja on Balti kroonikaist õige tuttavaks saanud. H. kroonika jäi kauemaks ajaks trükkimata — a. 1794 selles suhtes Miitavis tehtud katset ei viidud lõpule, — kuni viimati a. 1835 dr. C. E. Napiersky ta *Mon. Liv. Ant.*-seerias välja andis. H.-lt on säilinud ka kogu ajalool. dokumente ja ülestähendusi *Collectanea* Riia rüütelkonna arhiivis, kuna aga teade, nagu leiduks Meklenburgi rüütelk. arhiivis H. töö Riia ppiiskoppide ajaloost, näib eksitus olevat. H. on ka luuletajana esinenud; Beise (Nachtr. u. Forts.) mainib, et H.-lt olevat Stokholmis 1664 ilmunud »Lyckans yppersta skatt«; see on vist sama töö, mis paigutatud Hanselli Witterhetssamling'i nime all »Lyckones säkraste Afvel«. Samuti on H. rootsi keelde tõlkinud de la Serre'i »Betraktelser aw Ewigheten« (1677, nähtavasti taani keele kaudu). — H. suri Virtsus (arvat.) juulis 1678.

H. kirjad B. Horn'ile, M. G. de la Gardie'le j. t. Rootsi riigiarhiivis; Vorbericht zur I Ausgabe d. I Theils von Th. Hiärn's Ehst-, Lyf- u. Lettl. Gesch. (*Mon. Liv. Ant. I*, 1835); Ed. Frantzeni poolt samas osas kirjutatud Vorrede ning Dr. Napiersky kirjutatud Vorerinnerung (Nachträge'des); (G. v. Brevern) Zur Erinnerung an Th. Hiärne u. dessen Chronik (Bunge, Archiv III, 317—21); Mitt. II, 119—22; R. Winkler, Beitr. zur Biographie des Geschichtsschreibers Th. Hiärne (Stzb. d. kurl. Gesellsch. f. Lit. u. Kunst 1908, lk. 45—50); A. Westrén-Doll, Th. Hiärns Estnisch u. Livisch (SB GEG 1921, lk. 34—41) j. t. *A. R. C.*

HOENEKE (loe Hôneke), **Bartholomäus.** Algkujus kadunud n. n. hilisema liivi riimkroonika autor. Teated ta isiku kohta enamvähem hüpoteetilised. Pärit nähtavasti Westfaalist (perekond: »Honeke«!) ja kaunis tõenäoliselt identne Moritz Brandis'e poolt Üxküll'i suguvõsa käsitlevas kroonikas (trükis avaldamata) ekslikus nimevormis mainitud »Hennicke von Osnabrück'iga«. Ameti poolest ordupreester on ta vististi Järva foogti juures